

**נתינת שמן ומשחות ע"ג המכה
ס"י שכח' סכ"ב**

- שו"ע ומשנ"ב.

**נתינת ספוג וחתיכות בגדים על מכה
ס"י שכח' סכ"ג**

- שו"ע ומשנ"ב.

**נתינת עלה ע"ג מכה, ובענין נתינת פלסטר (curita) ע"ג המכה
ס"י שכח' סכ"ד**

- שו"ע ומשנ"ב.

נתינת פלסטר (curita) אפי' שיש בו קצת דבר המרפה

- פסקי תשובות (אות מו') עד אמנם יש ליהרר.

**רטיה שנפלה, ובדין נתינת parche רפוי בשבת, ובדין אם הניחו מע"ש אם מותר להסירו ושוב לחזור להניחו בשבת
ס"י שכח' סכ"ה וסכ"ו**

- שו"ע ומשנ"ב

נתינת parche שיש בהם חומר רפוי (para desinflamar dolores musculares)

- הנה להניחו בשבת עצמו ודאי אסור (אם אינו בגדר חולה שאין בו סכנה) משום שיש בו דבר רפוי ועשוי כדי להתרפות, ולא כדי לשמור מכה כמו הפלסטר הנ"ל.
- אם הניחו בע"ש לכא' יש להתיר ע"פ המשנ"ב ס"ק פא' עיין שם.

**מכה שנתרפה מותר להניח עליה רטיה
ס"י שכח' סכ"ז**

- שו"ע ומשנ"ב.

**מפיס מורסא, איסור דרבנן במקום צער לא גזרו רבנן
שו"ע ס"י שכח' סכ"ח**

- שו"ע ומשנ"ב עם שער הציון.

ויש להקשות למה התירו איסור דרבנן במקום צער, הרי בסי"ז מבואר שרק התירו איסור דרבנן בשינוי לחולה שאב"ס.

- **שלמי יהונתן** (עמ' רפ"ט אות ה' עד "והגרשז"א זללה"ה").

זריקות (inyecciones)

- **ארחות שבת** (עמ' שיב' בהקדמה עד אות רבי' ובהערות).

על גופו בשבת, ואף אם המשחה נמרחת מעט כשמניח התחבושת על גופו, לית³⁷⁰ לן בה.

השימוש^ו בתחבושת^ו גזה ופלסטר (איספּלנית) בלי חומר מרפא

• מו. סעיף כ"ג, שו"ע: נותנים^ו ספוג וחתיכות בגדים יבשים וחדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה אבל לא ישנים שהם מרפאים וכו'. ובזמנינו³⁷¹ בכל סוגי הבגדים^ו והסמרטוטים מותר, כי בשום אופן אין משתמשים בבגד ישן כדי לרפאות בו, ואינו אלא כדי לשמור על המכה והפצע מזיהום ולכלוך וכדו', ולכן אפילו לו יהי שיש בו איזה כח המרפא, כיון שאין הכוונה לזה כלל, אין בו חשש.

ובכלל זה כל סוגי התחבושות והגזות היבשות³⁷² למיניהן, וכן פלסטר (איספּלנית, אגד רפואי, פרפר) ואפילו יש בו איזה חתיכת גזה שמניחים על הפצע, הרי אין הכוונה לשם

כח המרפא, אלא לשם^ו חיתוי או כדי להקל על הנחתו וסילוקו של הפלסטר, ואין בזה חשש.

אמנם יש לזהר משאר חששות של איסורי שבת, ולכן אם יודע מערב שבת שיצטרך להשתמש בתחבושת או גזה ופלסטר, יכנס לשימוש מערב שבת, דהיינו שיפתח עוד מערב שבת האריזה החיצונית, ויסיר את המדבקות³⁷³ המכסים את צדדי הפלסטר, ואם התחבושת או הפלסטר עשויים כגלגל, יחתוך מערב שבת לפי המדה הרצויה לו, ובדיעבד כשלא הכין מערב שבת או שנפצע בשבת, רשאי להקל³⁷⁴ בכל הנ"ל, ויעשה בשינוי (כגון על ידי שינוי), או על ידי קטן קודם הגיעו לגיל מצוות.

וכשכורך תחבושת או פלסטר בשבת על הפצע, אם בדעתו להסירו בתוך מעת לעת (עשרים וארבע שעות) כדי להחליפו באחרת, רשאי³⁷⁵ להצמידו ולהדביקו כרצונו, וכן גם לקשור קצוות³⁷⁶ התחבושת קשר על גבי קשר,

בשבת רשאי להניח משחה על רטיה ותחבושת בלא למרוח כלל אלא בטפטוף באצבעו או מתוך השפופרת, ולהניחה על המכה, ולא דמי לרטיה הנ"ל, דהתם כיון שמירח המשחה, חיישינן שמא עתה יבוא למורחה כשיניחה שוב, משא"כ כשאין מקפיד כלל על המירוח לית לן בה. 370. כי אינו מתכוין לכך, ועוד שהוא כלאחר יד. ומה שיש עושין כהיום רפואה למחלת השושנה טיפול בהדבקות בצק על מקום הדלקת, נהי דמשום מוקצה ליכא, שיחדוהו לכך, מ"מ יש לדון מדין ממרח, וע' סי' שי"ח ט"ז סק"י ומג"א סק"ב שנחלקו אם יש בבצק איסור ממרח. 371. שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ט"ו פ"ד. 372. לאפוקי אם מניח גם 'משחה' או שספוגים עם איזה חומר מרפא, שיש להקפיד על הכללים שנתבאר לעיל אות מ"ה ולהלן אות מ"ז. 373. ורשאי מיד לחזור ולהצמידן למקומן, דכיון שפתחם אפילו החזיר אינו לקיום יותר ממעל"ע, וכדלקמן סי' ש"מ אות מ'. 374. לענין פתיחה האריזה החיצונית פשוט שמותר אם יפתחנו דרך קלקול ויזרקנו מיד לאשפה, וכדלעיל סי' שי"ד אות ב', לענין אריזות מזון, אלא יזהר לא לקרוע במקום אותיות וציורים (ובין האותיות מותר, אפילו מקלקל תיבה שלימה, ע' לקמן סי' ש"מ אות י'). ולענין הסרת המדבקות מצדדי הפלסטר, ע' סי' ש"מ אות מ' הדיעות בזה, ובמקום צורך ובפרט כשיש ענין של חולי רשאי לסמוך על המקילין, ובפרט כשעושה בשינוי או ע"י קטן (אמנם פלסטרים המחברים זה לזה באריזתם החיצונית, לא יפרידם, כי יכול להוציא הפלסטר גם בלא להפריד זה מזה), וע"ע בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ל"ט, שו"ת באר משה ח"א סי' ל"ו. ולענין חיתוך וקריעת גליל של תחבושת או פלסטר לפי המדה הנצרכת לו, ע' לעיל סי' שכ"ב אות ט' שיש הסוברים שכיון שאין מקפיד על מדה מסויימת ולא איכפת לו אם יהיה מעט ארוך יותר או קצר אין בו משום מחתך, ומשום תיקון מנא נמי יש המלמדים זכות להקל כיון שהוא לשימוש חד פעמי ולאחר מכן נזרק לאשפה, לכן אם יקרענה בשינוי שפיר דמי להקל בעת הצורך כשלא יכל להכין מערב שבת. 375. כמבואר בשעה"צ סקנ"ב, שו"ת אז נדברו חייג סי' י"ד. 376. אך לא יחתוך קצות התחבושת לשתי חלקים כדי שיוכל לקשור, משום איסור

אשר נראה

בחולה שנפל למשכב יש לאסור השמוש בתרופות בשבת, ואף לשיטת הרמ"א שפסק להלן בסעיף ל"ז להתיר י"ל דכיון שצערו רב חסו חכמים עליו והתירו לו להשתמש בתרופה אע"פ שהסברא של הגזירה שייכא ביה טפי, כיון שצערו גדול.

ומעתה י"ל דחששו חז"ל שאם נתיר למי שחולה לעשות איסורי דרבנן על מנת לסלק את צערו וחוליו, זה גופא שהתירו לו האיסור יגרום לו בהלה וחסד ויבוא לשחוק סממנים ולעשות שאר מלאכות בשבת, וכשם שהשמוש בתרופות בשבת עלול לגרום לו בהלה כך היתר האיסורים יגרום לו לעשות זאת, ולשיטת שאסרו סממנים בחולה שאין בו סכנה פשיטא דניחא דין זה, ואף למי שהתיר סממנים י"ל דהיתר איסורי דרבנן לצורך החולה יותר ישריש הבהלה בקרבו ומטעם זה לא התירו כל מה שהתירו במקום צער, ולפי"ז מבואר מדוע לא התירו במי שיש לו מיחוש בעלמא אפילו תרי דרבנן ומה יגרע מצער פרעוש, דכיון וכבר יש לו מיחוש הרי זה בכלל "שם חולה" ויש לחשוד שההיתר יגרום לו תקלות ויבוא לעשות איסורים בשבת, ולפי"ז הכלל העולה שהיתרי צער שמצאנו היינו לאדם בריא לגמרי שיש לו מצב של צער אך אין לו חולי, וכגון מי שרודפו נחש או עקרב, או צער מינקת, או מי שיש לו מורסא שאינו חולי כלל אלא פצע מקומי בלבד, ובכל אלו ההיתרים של חז"ל לא יגרום להם בהלה

ובאמת שגם בבה"ל מוכח שבסתמא נקט דלא כמ"אקל, וכן סתם להלן ס"ק קי"ג עיין שם. ועוד נראה דאף במ"א בסימן ש"ז יראה שאין כוונת המ"א להצריך "תרי דרבנן" אלא כל כוונתו שאם אפשר לעשות בשינוי עדיף דשבות דשינוי קלה יותר מאשר שבות דמלאכה שאצל"ג ואם יכול לעשות באיסור קל יותר ודאי עדיף ואפילו במקום צער, וכן מוכח בדבריו שצ"יין לסעיף ל"ג והוא דין גונח ושם נקטינן שיש איסור תורה של מפרק והתירו במלאכה כלאחר יד ולא שייך בזה תרי דרבנן, ובהכרח שכל כוונתו להצריך לעשות שבות של כלאחר יד שהוא שבות קל יותר. ולכן הדרא קושיא לדוכתא מאי שנא איסור רפואה בשבת מכל הנ"ל.

ה. יסוד גדול לחלק בין חולה למצטער

• **אשר** נראה בע"ה דיתכן שכל מה שהתירו במקום צער אינו שייך לדיני חולה ומיחוש כלל, דהנה לעיל נתבאר נכמה מקומות דיסוד האיסור שאסרו חכמים למי שיש לו מיחוש להשתמש בתרופות בשבת, לפי שע"י שישתמש בתרופות ישריש זבהלה בקרבו שמא יש בו צד סכנה ויבוא לחלל שבת בשחיקת סממנים, ובאמת סברא זו שייכת אפילו בחולה שנפל למשכב ואדרבה שם שיותר חולה יותר יש לחוש שמהשמוש בתרופות יבוא לבהלה לעשות איסורי תורה בשבת ח"ו, ולכן יש שיטות רבות בראשונים שמוכח מהם שאף

קל. ועוד יש להוכיח שכתב במ"ב סקפ"ח שאם יכול לעשות הנקב ע"י גוי עדיף, ואם היה פוסק לעשות בשינוי מדרך המלאכה לא היה מצריך ע"י גוי שהרי לעיל בסעיף י"ז באופן שעושה איסור דרבנן בשינוי כתב בסקנ"ד שא"צ להעדיף גוי, ובהכרח שכאן איירי באופן שעושה מלאכה שאצל"ג בלא שינוי ולכן יש להעדיף גוי לכתחילה, ומוכח שלא פסק כמ"א.

וחשד בעצמם שיבואו לעשות איסורי תורה, ורק בחולים יש טעם זה ולכן לא התירו שם.

ודברים אלו ניכרים דברי אמת ולמדנו אותם מתוך שביבי אורות הגרשז"א שהובאו בספר שולחן שלמה כאן, אמנם שם משמע שהגדרה אינה לחלק בין הגברא אם הוא בגדר "חולה" או בגדר "מצטער", אלא בהגדרת הפעולה, שאם שם הפעולה "פעולת ריפוי החולי" יש לאסור, ואם שם הפעולה "הסרת צער" כגון הוצאת קוץ והוצאת מורסא ואין לה שם של "ריפוי" יש להתיר. ולדרך זו האחרונה יש נ"מ גדולה לדינא, שבאמת בכל חולה שאין בו סכנה אם יש אופן להסיר ממנו צער מסויים של חוליו ע"י עשיית מלאכה שאצל"ג ומתוך ידיעה ברורה שהסרת צער זו אין לה שייכות לריפוי החולה יש להתיר לעשות זאת, ואילו לדרך הראשונה שהגדרנו את החילוק בגברא בין אם הוא חולה או מצטער יש להחמיר בחולה שלא לעשות אפילו הסרת צער זו כיון שעלול לקשר אותה לחוליו ויהיה בהול וישחוק סממנים או שאר איסורים קלא, והיא נ"מ גדולה לדינא, ומ"מ את עומק סברת הגרשז"א יש לפרש כסברתינו דלעיל שכל התעסקות ברפואות הרי היא בגזירה שמא יהיה בהול וישחוק סממנים, וצע"ג לענין מעשה.

והגרשז"א זלה"ה שם עורר דמצאנו שהתירו חכמים לכבות גחלת שלא יזוקו בה רבים, והיינו התירו מלאכה שאצל"ג למנוע היזק של כוויה, ומ"מ אם

נכוה האדם ממנה או מכל אש אחרת אין היתר לעשות עבורו מלאכה שאצל"ג להסיר צער הכוויה, ורק יש לדון להתיר לו מה שהתירו לחולה שאין בו סכנה אם הכוויה קשה מאוד, והדברים פלא מה יגרע חלקו שכבר נכוה מאלו שעדיין לא נכוו. והתשובה לדבר כפי שנתבאר לעיל שאחרי שכבר קיבל "שם חולה" יש לחשוש שההיתר יגרור אחריו איסורים נוספים שיעשה, ולדרך השנייה שהבאנו י"ל שאחר שנכוה הרי שמעתה הטיפול הוא "טיפול רפואי" ואין להתיר בזה. ואם כנים כל הדברים הנ"ל, נמצא שבכל האופנים של אדם חולה או מיחוש אין לדמות כלל להיתרים שמצאנו במקום צער, ועיין להלן סעיף ל"א מה שמי שהורה לא כך, ולדרכינו שגה בדבר ואכמ"ל, ודו"ק היטב.

המורם מכל האמור:

- א. בשו"ע של"ד סכ"ז וש"ח סי"ח מבואר שהתירו מלאכה שאצל"ג במקום היזק הרבים.
- ב. ברמ"א ש"ח ס"ו התיר טלטול מוקצו משום היזק דיחיד כגון שנשבר בבית.
- ג. פמ"ג תמה שרק משום היזק הרביני התירו איסורים דרבנן והיאך דימו הרמ"א.
- ד. פמ"ג כתב יסוד דבמקום היזק רביני התירו איסורי דרבנן החמורים כמלאכו שאצל"ג וכיו"ב ובהיזק יחיד התיר מוקצה הקל.

קלא. וזה פשוט שאם לחולה שנפל למשכב יש מורסא או קוץ מותר לטפל ולא יגרע מאדם אחר, וכל כוונת הדבר בצער ששייך לחולי ממש ואפשר לסלק ממנו את הצער בלא ריפוי כלל ועיקר, והבן וזה פשוט.

רגישות יתר [אלרגיה] לעקיצה, או במקרה של עקיצה בתוך חלל הפה, או בכל מקרה שמתעורר ספק כגון נפיחות מתפשטת, תחושה כללית רעה או תפיחה של השפתיים והלשון, יש להגיע בדחיפות לקבלת טיפול רפואי משום שעלול להיות בזה חשש סכנה.

וכן הוא בעקיצת נחש ועקרב שאינם ארסיים, ואם יש ספק שמא הם ארסיים הרי זה בגדר פיקוח נפש ומחללין על זה את השבת.

• זריקות בשבת

לענין הזרקת זריקות בשבת יש לדון מצד שני נידונים: [א]. איסור חובל ביציאת דם בשעת ההזרקה. [ב]. איסור רפואה [גזירת שחיקת סממנין] משום החומר הרפואי שבזריקה. עוד יש לידע דישנם שני סוגי זריקות: [א]. זריקה הניתנת לתוך השריר או מתחת לעור, ובזריקה מסוג זה פעמים שאין יוצא דם. [ב]. זריקה הניתנת לתוך הוריד, בזריקה זו צריך הרופא להחדיר צינורית פלסטיק לתוך הוריד [אשר דרכה תינתן התרופה]. בשעת החדרת הצינורית צריך הרופא לוודא שהיא נמצאת בתוך הוריד ולצורך זה נחוצה יציאת טיפת דם לתוך הצינורית.

מלבד נידונים אלו יש להזהר ממלאכות העלולות להעשות בשעת ההכנות לזריקה, וכפי שיבואר להלן.

קצט. חולה שיש בו סכנה או ספק סכנה והוא נצרך לזריקה מותר ליתן לו זריקה מכל סוג שהוא.

ד. חולה שאין בו סכנה [עיינן לעיל סעיף ק"ב מהו חולה שאב"ס], מותר לתת לו זריקה לתוך השריר או מתחת לעור^ע, אבל אין ליתן לו זריקה לתוך הוריד אלא על ידי נכרי^{עא}.

• ער. בזריקה זו כיון שאין זה ברור שיצא דם הרי זה מותר ככל דבר שאינו מתכוין ואינו פ"ר ויש לעשות את הזריקה במקום שאינו ודאי שיצא דם. והא דאין בזה איסור משום גזירת שחיקת סממנים הוא, משום שלחולה שאין בו סכנה התירו לקחת תרופות, ואע"פ שלכתחילה צריך לשנות בזה כמובא לעיל הערה קע"ז, מ"מ כתב המשנ"ב סי' שכ"ח ס"ק ק"ב בשם הח"א שדברים שא"א לעשותם בשינוי מותר לעשותם אף שלא בשינוי. רעא. בהוצאת הדם מהוריד אל המזרק יש איסור חובל, ועיינן בספר שש"כ פל"ב הערה קכ"א שהביא בשם מרן החזו"א זצ"ל שיש בזה מלאכה דאורייתא, ועיי"ש שהאריך בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דלכאור' מסתבר שכיון שאין שימוש ממש בדם רק כדי לידע שהמזרק נמצא בוריד הרי זה בגדר משאצל"ג [ועיינן בספר ציץ אליעזר חלק י"ג סי'

רא. אדם שאינו בגדר חולה שאין בו סכנה רק סובל ממוקצת חולי או ממיחושים, אסור לקבל זריקה מכל סוג שהוא משום גזירת שחיקת סממנין [ואם הזריקה ניתנת לתוך הוריד הרי היא אסורה בלאו הכי משום מלאכת חובל].

הכנות לזריקה

רב. יש להזהר שלא לסחוט צמר גפן טבול בנוזל לצורך חיטוי מקום הזריקה משום איסור סחיטה, וכמבואר בפרק י"ג סעיף מ"ה, אלא ישפוך מעט מנוזל החיטוי על מקום הזריקה וינגבו בצמר גפן יבש או בפיסת בד [המכונה "גזה"].

ויש להכין מבעוד יום צמר גפן חתוך, שאין לחתוך בשבת צמר גפן, וכמבואר לעיל פרק י"א סעיף ה'.

רג. מותר להוציא את חלקי המזרק מהאריזה בהם נתונים, ויזהר שלא יקרע את האריזה במקום שבו כתובות אותיות. וכן מותר להרכיב את חלקי המזרק זה על גבי זה וכמבואר לעיל פרק ח' סעיף ע"ב.

רד. מותר לשבור את בקבוק הזכוכית שבתוכו נמצא החומר של הזריקה ע"ב.

עירוי תרופות ונוזלים

רה. החדרת צינורית עירוית לתוך הוריד לצורך עירוית דינה כנתינת זריקה לתוך

מ"ה שכתב שבירר אצל מקור השמועה, ונתברר לו שהחזו"א לא אמר שיש בזה איסור תורה]. אמנם כבר נתבאר לעיל הערה קמ"ח שאין להתיר מלאכה שאינה צריכה לגופה לצורך חולה שאין בו סכנה, ורק על ידי נכרי מותר להזריק לוריד לחולה שאין בו סכנה. ערב. עיין לעיל פ"ב בסוף הערה ו' שהארכנו בנידון קופסת שימורים אי חשיבא כלי לפני פתיחתה או שאין לה תורת כלי בהיותה גוף אטום מכל צד רק תורת עטיפה בעלמא, והנה אם אין לקופסה תורת כלי בהיותה אטומה, וכפשטות לשון החזו"א סי' נ"א ס"ק י"א, אין חשש סותר בשבירת הבקבוק. אך אם ננקוט דיש לקופסה תורת כלי בהיותה אטומה א"כ לכאורה גם לבקבוק המכיל את החומר של הזריקה יש תורת כלי, וא"כ צ"ע למה היא מותר לשוברו והרי לא התיר השו"ע בסי' שי"ד ס"א שבירת חבית להוציא גרוגרות אלא בחבית העשויה משברי חרס מדובקים [הנקראת "מוסתקי"], שאינה בגדר כלי גמור, ולא בכלי גמור. וי"ל דגם לבקבוק זה נחשב "מוסתקי" ואינו כלי חשוב כיון שלעולם אין משתמשים בו שימוש חוזר ואינו משמש אלא להיות אריזה לתרופה, ועוד דלכאורה שבירה זו של הבקבוק היא בגדר קלקול, ולא בגדר תיקון כלי, שאין כאן תיקון בגוף הבקבוק כלל.